

laillista alkoholia, niin se korvataan laittomalla.

Alkoholihaittojen vähentämiseen tähtäävä yhteiskunnallinen tutkimustoiminta aloitettiin maasamme laajemmassa mitassa 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa. Melko nopeasti tästä alkoholiyhtiön piirissä alkaneesta alkoholitutkimuksesta kehittyi nykyisen kaltainen laaja yhteiskunnallinen tutkimustoiminta. Vähitellen tätä alun perin sosiaalisiin tavoitteisiin tähtäävää tutkimustoimintaa täydennettiin sekä taloudellisella että fysiologisella alkoholitutkimuksella.

Suomella on ollut perinteisesti tutkimusyhteistyötä muiden Pohjoismaiden kanssa. Laajemmassa mitassa alkoholitutkimuksemme kansainvälistyi 1970-luvun aikana, jolloin mm. Kettil Bruunin johdolla tutkittiin alkoholia kansanterveydellisenä ongelmana ja käynnistettiin laaja ISACE-tutkimusprojekti Klaus Mäkelän vetämänä. Suomalaisten alkoholitutkijoiden asiantuntemusta on käytetty laajasti niin WHO:n kuin muidenkin kansainvälisten alkoholitutkimusprojektien toteutuksessa. Viimeksi tämä asiantuntemus sai tunnustusta toukokuun lopulla, kun Klaus Mäkelälle luovutettiin Jelinek-palkinto.

Maamme alkoholihistorian ja pitkien tutkimusperinteiden valossa näyttäisi siis siltä, että Suomella on sekä kokemukseen että tutkimukseen perustuvia mahdollisuuksia antaa kehityksille apua niiden kasvavien alkoholiongelmien vähentämisessä. Käytännössä tämä yhteistyö voisi tapahtua joidenkin kansainvälisten yhteistyöjärjestöjen välityksellä, esimerkiksi osana WHO:n alkoholiohjelmia. Toisaalta saattaisi olla mahdollista laajentaa Suomen kahdenvälistä kehitysyhteistyötä siten, että se sisältäisi myös alkoholikaupasta kehityksille aiheutuvien ongelmien vähentämisen.

Pekka Olkkonen

Alkoholin käytön aloitusikää koskevat normatiiviset odotukset ja tosiasiallinen aloitusikä

Tämä kirjoitus on yritys lukea kulttuurin muutoksia ja normien ja käyttäytymisen vuorovaikutusta poikkileikkausaineistoista. Käytän kahta Suomen väestöä edustavaa näytettä. Yhteispohjoismaisen alkoholikyselyn aineisto kerättiin keväällä 1979 (Hauge & Irgens-Jensen 1981), ja siinä ovat mukana 20—69-vuotiaat suomalaiset. Jussi Simpuran juomatapatutkimuksen haastattelut kerättiin syksyllä 1976 (Simpura 1977), ja seuraavissa tarkasteluissa ovat mukana samat ikäryhmät kuin yhteispohjoismaisessa postikyselyssä. Koska aineistojen keruujankohkien väliin mahtuu parisen vuotta, ikäryhmät eivät vastaa tarkoin samoja syntymävuosiluokkia, mutta seuraavien tarkastelujen kannalta sillä ei ole väliä.

Yhteispohjoismaisessa kyselyssä kartoitettiin vastaajien normatiivisia käsityksiä alkoholin käyttöön vaadittavasta vähimmäisiästä: Minkä ikäinen tytön/pojan mielestämme tulee olla ennen kuin hän voi juoda olutta ruoan kanssa perheateriaalla/yhdes-ikätovereidensa kanssa ilman että aikuisia on läsnä? (Samat neljä kysymystä esitettiin myös viinistä, mutta vastauksissa ei juuri ole eroja juoman mukaan. Siksi seuraavassa käytetään vain olutkysymyksiä.)

Juomatapatutkimuksessa tiedusteltiin alkoholin käytön tosiasiallista aloitusikää: Minkä ikäisenä nautitte ensimmäisen kerran jotakin alkoholijuomaa? Monien vastaajien on varmasti ollut vaikeata muistaa tarkkaa ikää. Epäselvää myös on, kuinka usein vastauksessa on muistettu jokin satunnainen

Taulukko 1. Oluen käyttöön vaaditun vähimmäisiän mediaani vastaajan iän mukaan

vastaajan ikä	tyttö perhe- aterialla	poika perhe- aterialla	tyttö toveri- seurassa	poika toveri- seurassa	N
20—29	16,3	16,3	18,3	18,2	569—570
30—39	16,7	16,6	18,4	18,4	504
40—49	17,7	17,6	18,5	18,5	358—359
50—59	18,1	18,0	18,7	18,7	368—369
60—69	18,6	18,5	19,0	19,0	293—297

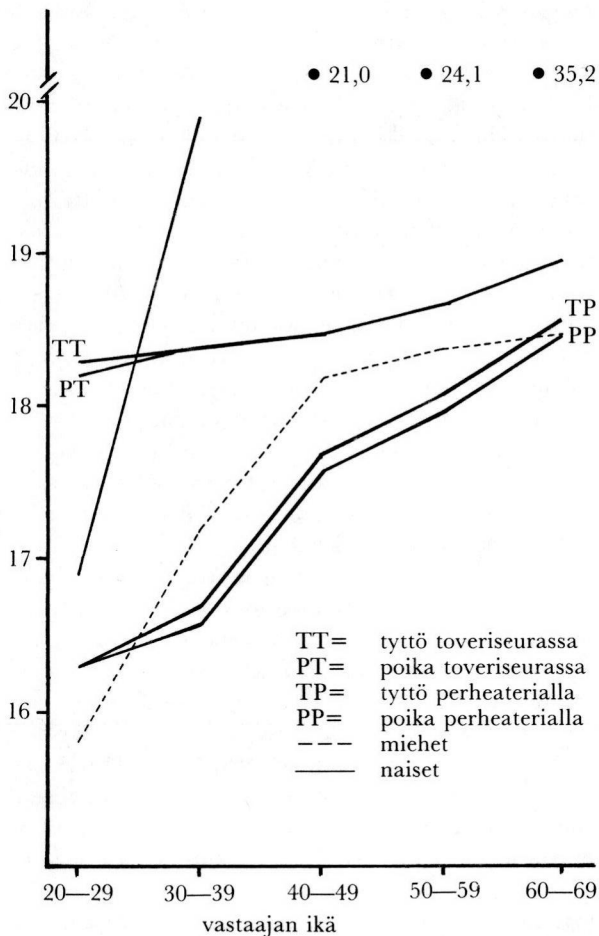
Aineisto: Vuoden 1979 yhteispohjoismainen alkoholikysely.

Taulukko 2. Juomisen aloitusiän mediaani vastaajan sukupuolen ja iän mukaan

ikä	naiset	N	miehet	N
20—29	16,9	356	15,8	340
30—39	19,9	251	17,2	262
40—49	21,0	233	18,2	267
50—59	24,1	248	18,4	219
60—69	35,2	238	18,5	187

Aineisto: Vuoden 1976 juomatapatutkimus.

Kuvio 1. Alkoholin käytön aloitusiän ja oluen käyttöön vaaditun vähimmäisiän mediaanit vastaajan iän mukaan

lapsuudenaikainen tilkkanen ja kuinka usein vastaus kuvastaa enemmän tai vähemmän säännöllisen alkoholin käytön alkamista. Eri ikäryhmien kasvuympäristö eroaa myös sen mukaan, kuinka

monessa perhepiirissä pikkulapselle on saatettu tarjota korkillinen olutta.

Tosiasiallisen aloitusiän sisältö ei siis ole yksiselitteinen. Kun haluamme suhteuttaa toisiinsa normatiivisia odotuksia ja faktista käyttäytymistä, tosiasiallista aloitusikää lienee kuitenkin luontevinta verrata siihen ikään, jota vaaditaan tarjottaessa olutta perheateriaalla.

Vastausten ikäjakautumien mediaanit on esitetty taulukoissa 1 ja 2 sekä kuviossa 1. Ensimmäinen silmiinpistävä tulos on se, että pojan ja tytön välillä ei tehdä minkäänlaista normatiivista eroa. Normatiivisten odotusten tasolla kaikki ikäluokat kohtelevat tasavertaisesti tyttöjä ja poikia. Mainittakoon vielä, että tämä pitää paikkansa myös vastaajan sukupuolesta riippumatta. Sukupuolten normatiivinen tasavertaisuus on sikäli outoa, että tosiasiallisesti naiset ovat aloittaneet alkoholin käytön selvästi vanhempina kuin miehet.

Toinen merkille pantava seikka on se, että nuoremmat vastaajat tekevät selvästi isomman eron perhepiirissä ja toveriseurassa tapahtuvan alkoholin käytön välillä kuin vanhemmat. Vanhemmat vastaajat kytkevät alkoholin käytön nuoren itenäistymiseen, niin että kun hän kerran on kypsä juomaan olutta, hän on myös kypsä juomaan sitä ilman vanhempien varjelua. Nuoremmat vastaajat taas haluavat varata parin vuoden siirtymäkauden, jolloin nuori saa harjoitella alkoholin käyttöä perheen turvassa. Tässä on siis jälleen oire siitä, miten alkoholin käyttö Suomessa on integroitumassa perheeseen ja arkeen.

Edellä esitetty tulkinta nojaa käsitykseen, että ikäryhmien vastauuserot kuvastavat asenteiden muuttumista historiassa eivätkä vain ikäkausittain vaihtelevia mielipiteitä. Tähän on vahvoja perusteita. Kuten jäljempänä käy ilmi, juomisen tosiasiallisesta aloitusiästä voi päätellä, että vanhemmat ikäryhmät ovat ajan myötä muuttaneet normatiivisia odotuksiaan väljempään suuntaan. Vastaavasti ei ole aihetta uskoa, että nuorimmat ikäluokat kovin paljon tiukentaisivat asenteitaan vanhenemisen myötä.

Kunkin ikäryhmän normatiiviset odotukset ovat läsnä tässä ja nyt. Faktiset aloitusiät puolestaan kuvastavat vuosikymmenien saatossa vaihdelleita yhteiskunnallisia ja kulttuurisia oloja. Kun vanhimpien naisten aloitusiän mediaani on 35 vuotta, se ei tietysti heijasta ikärooleja vaan ajassa muuttuneita käsityksiä siitä, sopiiko naisen ylipäättäen ja iästä riippumatta käyttää alkoholia. Tämän ikäluokan naiset eivät ole alkaneet käyttää alkoholia saavutettuaan tietyn normien määrittämän iän vaan sitä myöten, kun kulttuurinen suhtautuminen naisten alkoholin käyttöön on muuttunut sallivammak-

si. Siksi ei ole järkevää verrata tämänhetkisiä tyttöjen aloitusikää koskevia normatiivisia käsityksiä ja eri ikäryhmien naisten faktista aloitusikää. Pantakoon kuitenkin merkille, että nuorimmankin ikäluokan naiset ovat aloittaneet alkoholin käytön vanhempina, kuin he itse sallivat tämän hetken nuorille. Samalla todettakoon, että nuorimmat naiset ovat aloittaneet alkoholin käytön varhaisemmassa iässä, kuin heidän vanhempiansa tämänhetkiset odotukset sallisivat.

Toisin kuin naisten aloitusikä miesten aloitusikä on ikäluokasta toiseen vaihdellut niin kapeissa rajoissa, että se saattaa kuvastaa muuttuneita ikärooleja. On siis mielekäästä verrata kunkin ikäryhmän omaa aloitusikää ja tämänhetkisiä normatiivisia käsityksiä.

Ihmisen maailmassa käyttäytyminen on löysempää kuin normit. Sitä yllättävämpää on havaita, että ainoastaan nuorimman ikäryhmän miehet ovat aloittaneet alkoholin käytön varhaisemmassa iässä, kuin he odottavat tämän päivän nuorilta. Kaikissa muissa ryhmissä oma nuoruudenaikainen käyttäytyminen on ollut pidättyvämpää, kuin kunkin ryhmän tämänhetkiset normit sallisivat. Jälleen on täydennykseksi sanottava, että kukin ikäluokka toki on aloittanut juomisen varhemmin, kuin sen omat vanhemmat sallisivat tätäkään nykyä, ja on täysi syy olettaa, että kunkin yksilön mielipiteet ovat läpikotaisin muuttuneet sallivampaan suuntaan. Kukin ikäluokka on siis murentanut edellisen sukupolven normeja. Silti on tosiasia, että kaikki ikäluokat nykyisin sallivat nuorten aloittaa alkoholin käytön varhemmin, kuin heille itselleen aikoinaan oli sallittua tai mahdollista.

Tiivistäkäämme:

1. Kun suomalaiset miettivät sopivaa alkoholin käytön aloitusikää, he eivät tee minkäänlaista eroa tyttöjen ja poikien välillä. Tosiassiallisen käyttäytymisen tasolla ero on suuri vielä 20—29-vuotiaiden keskuudessa.

2. Alkoholin käyttö on integroitumassa perheeseen. Tämä näkyy siinä, että nuorimmat vastaajat tekevät isomman eron sen mukaan, tapahtuuko alkoholin käyttö perheessä vai ikätovereiden kanssa.

3. Kunkin ikäluokan miehet ovat aloittaneet alkoholin käytön nuorempina, kuin edellisen sukupolven normit tälläkään hetkellä sallisivat. Samanaikaisesti kukin ikäluokka tätä nykyä sallii alkoholin käytön aloitettavaksi varhemmin, kuin sille itselleen oli sallittua tai mahdollista.

Kirjallisuus

Hauge, Ragnar & Irgens-Jensen, Olav: Scandinavian drinking survey: Sampling operations and data collec-

tion. Reports from the National Institute for Alcohol Research No. 44. Oslo 1981

Simpura, Jussi: Juomatapatutkimus -76:n tutkimusaineisto. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusse-
lostte 107. Helsinki 1977.

Klaus Mäkelä

Kurkistus kotihälytysten maailmaan

Päihdehuollon toimipisteisiin on suurimmilla paikkakunnilla jopa jonoja. Päihdehuolto siis taivoittaa ihmisiä. Mutta tavoittaako se niitä ihmisiä, joita sen pitäisi? A-klinikan keskusteluhoito tavoittaa ongelmansa tunnustaneet ja PAVI-huolto tavallaan marginaaliryhmät, katkaisuhuolto ehkä molempia näistä ja laajempiakin piirejä. Avohoidon tavoitavuus on kuitenkin kapea.

Totesin tämän itse PAVI-huollossa työskennellessäni. Kutsuin parin ensimmäisen vuoteni aikana luokseni lähes kaikki nuoret väärinkäyttäjät paikkakunnalla vakiintuneen tavan mukaan eli toisen juopumuspäätöksen jälkeen. ”Reagoitiprosentti” oli 15. Sosiaaliviranomaisten kutsujen tehotomuus lie-
nee ollut paikallisen nuorison tiedossa jo aikaisem-
minkin. Asiaan etsittiin parannusta laatimalla jokaiselle ensikertalaiselle lähetettävä tiedote, jossa selostetaan lakiin perustuva yhteydenoton syy ja selvitetään päihdehuollon palveluita, erityisesti nuorisoaseman toimintaa. Näin saadaan välitettyä tietoa eikä ainakaan luvata tai uhata liikoja kuten standardin mukaisessa kutsussa: Jos poliisilla uha-
taan, eikä poliisi kuitenkaan tule, viedään nuorelta usko sosiaaliviranomaisten ja poliisin toimenpiteisiin. Nuoret suhtautuvat yleensäkin viranomaisten toimiiin varauksellisesti, eikä näitä tunteita ole mielestäni tarkoituksenmukaista enää ruokkia lisää.

Päihdehuollon avopalveluita siis käyttävät toisaalta eräällä tavalla valveutuneet, itsehoidon idean omaksuneet ja toisaalta syrjäytyneet tai syrjäytymässä olevat PAVI-huollon asiakkaat. Tuntema-
ton määrä on kuitenkin niitä, jotka ulkopuolisen silmissä olisivat päihdehuollon palvelujen tarpeessa mutta jotka eivät niiden piiriin kuitenkaan hakeudu. Palvelujen tuottajille jääkin kaksi tehtävää: yrittää tehostaa tiedotusta ja samalla miettiä, miksi potentiaaliset asiakkaat eivät hakeudu hoitoon.

Kiinnostuin itse yhdestä tällaisesta piilossa olevasta ongelmaisten ryhmästä, kotihälytystapauksista, siitä minkälaisia ihmisiä ja perheitä hälytysilmoitusten takana oli. En halunnut tehdä tutkimusta, vaan kurkistella, olla löytöretkeilijä. Aloin 1.5.83 kutsua toimistoon keskustelemaan kaikki ne juopu-